

KÉSZ PIROSKA

Folyószabályozás Bereg vármegyében

(1846–1914)

A 19. századi nagy folyószabályozások előtt Bereg vármegye síkvidéki területei folyamatosan ki voltak téve az árvizeknek, amelyek évente kétszer is hatalmas területeket öntöttek el vagy juttattak időszakosan víz alá. A zabolázatlan, kanyargó nagy folyók (Tisza, Borzsa, Latorca) és kisebb-nagyobb mellékvizei sűrűn behálózták a Bereg délnyugati felét, így a megye szinte minden részét érthette kisebb-nagyobb elöntés. A víz miatt óriási területek estek ki részben vagy teljesen a mezőgazdasági művelés alól. Ezért a török kiűzését és a Rákóczi-szabadságharcot követően egyre többször merült fel a folyó- és állóvizek helyzetének rendezése.

A Tisza és mellékfolyói

A Tisza a Duna legfontosabb mellékfolyója, a Kárpát-medence főfolyója, a Bereg megye területén áthaladó legnagyobb vízfolyás. A Máramarosi-havasokból indulva, évente háromszor árad: kora tavasszal, kora nyáron és a késő ősszel. A kora tavaszi (március–áprilisi) árvíz a Keleti-Kárpátok és az erdélyi hegységek hóolvadásából és a tavaszi esőzésekből táplálkozik. A Tisza és mellékfolyói tavaszi árhullámai rendszerint találkoznak, de a tetőzés nem egy időre esik, így egymást nem erősítik. A Duna és a Tisza kora tavaszi áradásai viszont gyakran esnek egybe, ilyenkor a Tisza vize nem tud belefolyni a Dunába, és erősen megduzzad.¹

A kora nyári árvíz, a zöldár a júniusi esőzésekből származik, és egyszerre jelentkezik a Tiszán és mellékfolyóin. Előfordul késő őszi árvíz is, amely az őszi csapadékmaximum következménye. A kisvizek ideje az ősz és a tél.

A Tisza és mellékvizei ártere a szabályozás előtt hatalmas volt, Bereg megyében 289 258 hold. Legnagyobb mellékfolyója e vidéken a Borzsa vagy Borsova. Az egykori Máramaros megyében a Nagyhegy déli és a Sztoj bérc (1677 m) keleti oldalán ered. Lukovánál ér Bereg megyébe. Útja során magába fogadja a Berbeka folyót, valamint a Falucska- és Komlós-hegységek felől leömlő vizeket. Felső-Remete mellett több ágra oszlik, majd Alsó-Remetét érinti és a beregi Lapos erdőn át két főágban tovább folyik. Kovászónál ismét egyesül, innen előbb délkeletre, majd a kis vár alatt délnyugatra kanyarodik. Itt magába fogadja a Szalva nevű patakot, majd Bene mellett halad el a már tekintélyes folyóvá nőtt víz.

---

¹ Ez okozta az 1879. évi nagy szegedi árvizet, amely csaknem az egész várost romba döntötte.

Borzsova helység keleti oldalán két részre szakad, főága Mezővári mellett ömlik a Tiszába.² Egyik holtágát Száraz-Kótusnak, másik ágát Vérkének hívják.

A Vérke-patak a Borzsa egyik mellékveze. Bene és Borzsova között lép ki annak medréből, áthalad Beregszászon. A vízszabályozásig a Szernye-mocsár fő táplálója volt. Miután több kisebb vízfolyással egyesül, Balazsértől Nagyvíz vagy Jaszena néven folytatja útját, amíg Nagygút alatt a Szernye-patakkal össze nem folyik.³

A Szernye-patak a Szernye-mocsárból folyik ki Gútnál, Nagygútig Feketevíz a neve. Itt egyesül a Nagyvízzel és Szernye néven fut tovább. Dobronynál érintkezik a Kerepec-patakkal, amely Gát felett az erdőben beszivárog a Feketevízbe. A Szernye Tiszaásvány mellett torkollik a Latorcába.⁴

Mocsarak, lápok

A megye Tisza és Latorca közé eső területének nagy része állandóan vagy időszakosan vízzel volt borítva. Emiatt itt több mocsaras-zsombékos terület volt. Tarpa, Gulács, Hete, Tákos és Jánosi között a Tóhát, Kovászótól Remetéig a Borzsa mentén több zsombékos terület, Komlós és Salánk közt a Vidrás-tó, Bégány és Kaszony között egy nagyobb ingovány, valamint a bátyui, lónyai és hetyeni (Micz-mocsár) erdőségek lápjai terülnek el. De mindezek eltörpültek a vulkanikus eredetű Szernye-mocsár mellett, amely a megye legterjedelmesebb állóvize volt. Nevezték még Szörnyei-lápnak, Nagy-tónak, Gáti-tónak és Fekete-mocsárnak is. Alapterülete kb. 10 ezer hektár,⁵ Fornos, Bárdháza, Makarja, Remete, Beregújfalu, Nagyberég, Beregardó, Kígyós, Makkosjánosi, Gát, Dercen települések határolták. A Borzsa, az Ilosva, a MÉRCE, a Latorca folyók mellékvezei, valamint a környező magaslatokról beleömlő eső- és olvadékvizek táplálták.⁶

A 16–17. században még élelmet és védelmet nyújtottak ezek az elmocsarasodott területek. Az itteni lakosok a lápból éltek, háborúk idején itt bújtak el, ide menekítették állataikat is.

---

² LEHOCZKY Tivadar: Beregvármegye monográfiája. Beregszász, 1881. I. rész (a továbbiakban LEHOCZKY, 1881.) 37.

³ Uo. 38.

⁴ Uo. 39.

⁵ Budinszky János 1794-es hitelesített adata szerint 28 701 hold.

⁶ LEHOCZKY, 1881. 53.

Bereg vármegye 1785-ben⁷

Folyószabályozás

A folyók jobb kihasználásának, hajózhatóvá tételének gondolata a 18. században egyre inkább előtérbe került. Gondot okozott továbbá a vízerő-hasznosítás is: a malmok vízzel való ellátása ugyanis duzzasztógátak vagy külön malomcsatornák építését tette szükségessé. Ezek azonban visszaduzzasztották a folyó vizét, ami a meder eliszapolódásához vezetett, így fontos feladattá vált a vízimalmok okozta súlyos problémák megoldása. A malmok Beregben is megnövelték az árvízveszélyt és hozzájárultak hatalmas területek elmocsarasodásához.⁸

A 18. században a gyorsan szaporodó lakosság ellátása érdekében megnőtt az igény a szántóföldi termelés növelése és fokozott biztonságának megteremtése iránt is. A termőterületek növelésére az egyetlen út csak a vízjárta vagy állandóan vízzel borított

⁷ A térkép a mezővári gyülekezet tulajdona.

⁸ CSATH Béla – DEÁK Antal András – FEJÉR László – KAJÁN Imre: Magyar vízgyűjtőtörténet. Baja, 1998. (a továbbiakban CSATH – DEÁK – FEJÉR – KAJÁN, 1998.)

területek lecsapolása lehetett. Mindezek miatt már Mária Terézia és II. József is tervezte a folyók szabályozását – sikertelenül.

A folyószabályozási munkálatok végül a 19. században indultak meg. A fő cél az árvízmentesítés, a szabályozatlan folyók megregulázása, a közlekedés könnyebbé tétele és újabb mezőgazdasági földek nyerése volt.

A Bereg megyei lakosságnak nagy gondot okozott a hegyekből gyorsan leérkező víz, amely az alsó beregi részekben lelassult. Itt már a szélesmedrű folyók a lassú folyás miatt szegeket képeztek, partokat szaggattak, mocsarakat tápláltak és szemben lévő vízpartokat töltöttek fel. Ennek következtében egyik-másik településnek, például az 1832–1836-os országgyűlés által Bereghez csatolt Tarpának, időről időre változtak a határai. Ebből adódóan Bereg megyének több konfliktusa volt a szomszédos megyékkel, főleg Szatmárral, mert a magasabban fekvő Bereg apró gátjaival át tudta terelni a Tisza vízáradásait Szatmár falvaira.

Bereg vármegye alföldi régiójának térképe 1835-ből⁹

A szabályozásban kiemelkedő szerepet játszó Széchenyi István¹⁰ a vízi munkák megszervezésénél tudta, hogy a Tisza-völgy rendezését az állami támogatás mellett

⁹ Kárpátaljai Állami Levéltár (a továbbiakban KÁL), F. 125. op. 1. od. zb. 890. (Emilius Liedeman által készített térkép), ugyanez megtalálható: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, XV. 1. Szabolcs és Szatmár megye levéltárának térképgyűjteménye, 1528–1950 (1998), T. 311.

¹⁰ Politikus, író, a Batthyány-kormány közlekedési minisztere. Nevéhez fűződik a magyar gazdaság megreformálása, a Duna- és a Tisza-szabályozás szorgalmazása. Számos intézmény alapítója.

magántársaságok szervezésével és egységes társulatba tömörítésével lehet végrehajtani.¹¹ Az előkészítő felmérés megkezdését az 1830. évi rendkívüli árvíz is sürgette. Az 1842-ben kezdődött újabb árvizes periódus már a Tisza-melléki megyéket is mozgósította, és több szabályozási javaslat is született. Ilyen előzmények után indult el Széchenyi 1845. szeptember 27-én szervező körútjára, amelynek célja a Tisza-völgyi társulatok megalakítása volt.¹² Sok helyen megfordult, Ung, Bereg és Szabolcs megyék küldötteivel szeptember 30-án Sátoraljaújhelyen tárgyalt.

1846. január 19-én tartották Pesten az első ülést, ahol hivatalosan is megalakult a Tisza-völgyi Társulat 8 osztállyal azon helyi társulatok működésének összehangolására, amelyek kötelezték magukat az ármentesítés és lecsapolás költségeinek viselésére. Ezzel tehát befejeződtek az önálló, egymástól független, össze nem hangolt védekezések, és lehetővé vált a Tisza vidékének egységes szempontok szerinti vízmentesítése. Műszaki igazgatóvá Vásárhelyi Pált¹³ jelölték, akinek legfőbb feladata a szabályozási tervek kidolgozása lett.

	
<p align="center">gróf Széchenyi István (Bécs, 1791. szeptember 21 – Döbling, 1860. április 8.)</p>	<p align="center">Vásárhelyi Pál (Szepesolaszi, 1795. március 25 – Buda, 1846. április 8.)</p>

1846-ban Bereg megyében is megalakult a Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulat. *„Társulatunk keletkezése azon időre esik, midőn a nagy Széchenyi a Tiszaszabályozási ügyet kezdeményezte. Ártéri műszaki fejlesztése még azon időben megtörtént és nádori bíróságilag érvényesített, bizonyára már akkor történhetett az ártéri terület egyénekenkénti összeírása is,*

¹¹ DUNKA Sándor – FEJÉR László – PAPP Ferenc: A Közép-Tiszántúl vízi története. Budapest, 2003. (a továbbiakban DUNKA–FEJÉR–PAPP, 2003.) 65.

¹² MÉSZÁROS Vince: Széchenyi és a magyar vízügyek. Budapest, 1979. 82.

¹³ A hazai vízimérnöki tudomány egyik legkiemelkedőbb alakja, nevéhez fűződik – egyebek mellett – a Vaskapu-szabályozás és a Tisza-szabályozás tervének kidolgozása. 1840-ben tudományos tevékenysége elismeréseként az Akadémia rendes tagjává választotta. A Tisza szabályozására benyújtott tervei azonban heves vitát váltottak ki. Az elképzeléseit tárgyaló választmányi ülésen kapott szívszélhűdést, majd hamarosan meghalt.

azonban társulatunk birtokában, mint legrégebb okmány e nemben az 1864-ik évben készült hiteles ártéri telekkönyv van.”¹⁴ A társulat fő célja a Tisza és részben a Borzsa áradásai által elöntött területek védőgátakkal való ellátása volt. A Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulat elnökévé 1855 júniusában Lónyay Albertet¹⁵ nevezték ki a Beregszászban tartott társulati ülésen. Erről így ír maga Lónyay Albert: „A legközelebb múlt június hónapban volt nyolc éve, hogy a Beregszászban tartott Tiszaszabályozási nagy társulati gyűlés rendelkezése folytán a beregi társulat elnökségével bizattam meg.

Nagy megtiszteltetésnek vettem én ez állomást akkor is, és őszintén örvendtem annak később, midőn láttam, hogy nem csak számíthatlan hasznót lehetend e téren tenni, de lelkiismeretes eljárással vidékünk szegénysége és földünk, akkori csekély értéke folytán a haszon tehetéssel egyesülten valódi vagyron romlást hozó veszély hárítható el.”¹⁶

A Vásárhelyi-féle tervet több helyi birtokos is sérelmesnek, a maga számára előnytelennek tartotta, ezért új szakértőt kértek fel. Pietro Paleocapa velencei építész végezte el a módosítást, amely Bereg megyét kevésbé érintette. 1846. január 19-én megtartották a társulatok egységes szervezetének, a Tiszavölgyi Társulatnak az alakuló közgyűlését.¹⁷ 1846 nyarán végül a Vásárhelyi-terv szerint egy időben hét helyen kezdődtek meg az átvágások és töltésépítések. Az első kapavágást Tiszadobnál 1846. augusztus 27-én ünnepélyes külsőségek között Széchenyi tette.

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc azonban hamarosan gátat vetett az alighogy elkezdett szabályozási munkálatoknak, amelyeket a Bach-korszakban újraindítottak, mert a Tisza és mellékfolyói szabályozását elsősorban gazdasági érdekből feltétlenül folytatni kellett. Erre ösztönözték a kormányt a munkákhoz kölcsönt adó bécsi bankárok is. A Tiszavölgyi Társulatot azonban nem akarták fenntartani, hanem 1850. június 16-án létrehozták a háromtagú Tiszaszabályozási Központi Bizottságot, melynek elnöke gróf Szapáry József, a minisztérium által kinevezett biztos lett. A Tiszavölgyi Társulat alapszabályzatát hatályon kívül helyezték és a vizekről és csatornákról rendelkező 1840. évi X. tc. 7. §-ához¹⁸ tértek

¹⁴ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 115. 1.

¹⁵ Nagylónyay és vásárosnaményi gróf Lónyay Albert (1850–1893) császári és királyi kamarás, főpálcamester, lovassági tábornok, a magyar testőrség utolsó kapitánya, a Lipót-rend nagykeresztese.

¹⁶ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 14. 5.

¹⁷ DUNKA–FEJÉR–PAPP, 2003. 67.

¹⁸ „Az akképpen elrendelt vízi munkálatokra szükséges költségeket, a közbirtokosok közül kiki, birtokához és a nyerendő haszonhoz aránylag, fizetni tartozván - ha hogy azt teljesíteni vonakodnék, az 1836:XXXVI-dik törvénycikkely szerint szóbeli per útján lészen rajta megveendő.

Midőn pedig az illetén közhasznu munkák egészen befejeztetvén, jótékony hatásukat és következéseiket már egészen kifejtették, azok, kik az illetén munkálatokból reájok háromlott jobblét vagy haszonhoz aránylag, az eleve megállapított kulcs szerint illetőségükön felül fizettek volna, azt, a mi reájok a valódi haszon arányán túl vettetett ki, az ezen szakaszban kijelelt bíróság előtt visszakövetelhetik.”

vissza mindaddig, míg azokat a központi bizottság újra nem szabályozza. A járási egyletek ügyeinek intézésére járási hivatalt állítottak fel. Ide kellett beadni valamennyi vízépítészeti munka tervét, amelyeket aztán a központi bizottság hagyott jóvá. Az intézkedés engedélyezte magánegyletek, társulatok alapítását és működését is – természetesen a központi bizottság jóváhagyása mellett. A társulatok választmányát és az elnököt a tagok maguk választották, az elnök személyét azonban a központi bizottságnak utólag jóvá kellett hagynia. Választmányi ülést csak az illetékes osztály kerületi mérnöke és a társulati igazgató jelenlétében tarthattak, közgyűlést pedig csak a központi bizottság előzetes engedélyével lehetett szervezni. Ennek ellenére elmondható, hogy a szabadságharc leverése utáni első években egyedül a vízügyi társulatokban találkozhattak magyar városok, községek képviselői, magyar birtokosok, s egyedül itt képviselhették a nemzet gazdasági érdekeit. Az elnyomásnak ezekben a szomorú éveiben a vízszabályozó, ármentesítő és vízrendező társulatok voltak nemzeti identitásunk megőrzésének legfontosabb pillérei.¹⁹

A hamarosan bekövetkező 1853. és 1855. évi árvizek számos helyen tönkretették az alig elkészült töltéseket, ezáltal nagy károkat okoztak a társulatoknak. Mindezek világossá tették, hogy a központi bizottság képtelen a terveket egyeztetni, ezért 1857-től engedélyezték, hogy a társulatok képviselői külön engedéllyel nagygyűlést tartsanak.

A munkálatok tervezetét osztálymérnökök dolgozták ki, majd egyeztettek az illetékes földbirtokosokkal, akiknek így döntő szavuk volt a töltések nyomvonalának kijelölésében. Ez ma is meglátszik a Tisza védvonalának vezetésében. A mérnökök kiszolgáltatott helyzetben voltak, ugyanis az egyéni érdekeiket mindenáron megvalósítani akaró birtokosokkal szemben nem tudták érvényesíteni műszakilag megalapozott javaslataikat, és a kormány sem adta meg számukra a szükséges támogatást, bár az 1855-ös árvizet követően az ország kormányzója, Albrecht főherceg a szabályozási munkákhoz biztosított 100 ezer forint állami hozzájárulást évi 400 ezer forintra emelte.

Az 1860-ban létrehozott Építészeti Főigazgatóság foglalkozott az állami vízi munkákkal, amely a Tisza-szabályozásnak az ügyét is meggyorsította. A társulatok 1865. évi közgyűlésükön kérték a Tiszavölgyi Társulat visszaállítását. Ehelyett 1866-ban királyi biztost rendeltek ki a munkák irányítására, aki 1875-ig működött. Befolyása a társulati ügyekre azonban már nem volt, azok felügyeletét ugyanis 1867-től a gróf Mikó Imre vezette Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium Vízügyi Osztálya látta el.²⁰

---

¹⁹ DUNKA – FEJÉR – PAPP, 2003. 76.

²⁰ Uo. 76–77.

A munkálatok megindulása Bereg vármegyében

A Bereg megyei Tiszaszabályozási Társulat védtöltésezési munkálatai szintén 1850-ben vettek új lendületet. Az első szakasz 1863-ban zárult le, amikor a védművek nagy része el is készült Csánk Nándor mérnök vezetésével. Az eredményt az 1. sz. táblázat összegzi.²¹

1. sz. táblázat

Védtöltésezési munkák Beregben a 19. század közepén

Folyó szám	Az építmény megszervezése	Az építmény		Munkabér (osztrák értékű ft)	Mellékes kiadások (ft)	Összes kiadások (osztrák értékű ft)	Megjegyzés
		Hossza méter	Köb tartalma köbméter				
1847–1854 között teljesített munkálatok							
1.	Borzsa csatorna	866	6482	16 004	8006	24 010	1852–1853-ig épült
2.	bene–vári–borzsai töltés	3812	9998	42 622	43 245	85 867	1851–1854
3.	vári–halábor–badaló–tarpai töltés	5098	27 523	29 812	26 005	55 817	1847–1850-ig épült
4.	badalói töltéshézag	40	108	130	3	133	1853-ban
	<i>1847-től 1854-ig összesen</i>	<i>9816</i>	<i>44 112</i>	<i>88 568</i>	<i>77 261</i>	<i>165 829</i>	
1855–1863 augusztusáig teljesített munkálatok							
1.	badalói töltéshézag	1490	6285	3554	2954	6504	1856–1857-ig épült
2.	tarpa–tivadari töltésvonal	4688	21 233	11 206	543	11 749	1856–1860-ig épült
3.	tivadár–szalócai töltésvonal	24 365	141 320	25 219	2041	27 261	1855–1863-ig épült
4.	szalóka–csapi töltésvonal	5080	28 932		207	207	1862–1863-ig épült
	<i>1855-től 1863 augusztusáig összesen</i>	<i>35 623</i>	<i>197 771</i>	<i>39 980</i>	<i>5146</i>	<i>45 727</i>	

Ezekben az években készült el a Vérke vizének az elzáratása is, amibe Beregszász városa és a közbirtokosság azzal a feltétellel ment bele, hogy a Tisza szabályozásának befejezése után az elzárt Vérke folyását ismét meg fogják nyitni. Ám ez nem történt meg, és így állandó konfliktus forrásává vált. Többször hangoztatták a panaszosok, hogy az elzárás következtében megfosztották Beregszász városát és vidékét az üdítő, tápláló értől, amely „mind az emberi és állati egészségre, mind pedig a növényzetre is jótékony hatású volt. Míg a jelenben a hegyekről időszakonként bejövő víz meggyűlvén az elzárt mederben, mivel kifolyása nincs megromlik és ártalmas kigőzölgésével veszélyes betegségek okozója...”²²

2. sz. táblázat

A szabályozási munkálatok költségei 1855–1863 júniusáig²³

²¹ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 2. 17.

²² KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 40. 9. Jandrisics Antal polgármester panaszlevele a Tiszaszabályozási Társulat közgyűléséhez.

²³ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 2. 15. Készítette: Vádhay László pénztárnok. Márok, 1863. szeptember 22.

Sorszám	Kiadások	Költség
1.	Kisajátítás	9838 forint 65 krajcár
2.	Szabályozás	30 704 forint 2 krajcár
3.	Ideiglenes kiadások	15 613 forint 30 krajcár
4.	Kölcsönleróvás	25 327 forint 3 krajcár
5.	Kamatfizetés	11 539 forint 50 krajcár
6.	Füzes ültetés	6 forint 30 krajcár
7.	Tiszti- és segédszemélyzeti fizetés	37 440 forint 23 krajcár
8.	Szerek	25 212 forint 90 krajcár
9.	Útiköltség	12 792 forint
10.	Vegyres kiadások	10 243 forint 28 krajcár
	Összesen	172 722 forint 23 krajcár

A munkák fedezésére a társulat az osztrák nemzeti banktól vett kölcsön 100 ezer forintot a következő részletekben:

1. 1859. évi november 11-én 53 500 forintot
2. 1860. évi február 10-én 26 500 forintot
3. 1860. évi augusztus 2-án 20 000 forintot

Ezt az adósságot 32,5 év alatt 7%, azaz évenkénti 7000 forint évjáradéki részletfizetéssel kellett törleszteni. Egy évi járadék 6 részletben fizetődött ki, az utolsó részlet 1892. február 10-én járt le. Az 1863-ban befejezett munkálatok eredményéről Lónyay Albert, a Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulata elnöke így számol be: *„Jelenben már Isten segedelmével az eddig évenként elárasztott majdnem 300 ezer holdat tevő terület mentesültnek mondható, s alig készültek el a védgátak, s máris megyénk nagy részén a föld ára megkétszereződött sőt sok helyen négyszereződött, s az eddig elhagyott állapotban műveletlenül parlagon hevert és sok részt begazosodott földekben látható szorgalom a tájék volt alakját is egészen megváltoztatta.*

Igaz, tisztelt társulat, hogy a többi Tisza érdekeltiséghez mérten leglassabban állítottuk elő ez eredményt, legyen azonban mentségünk abban, hogy midőn így egy hold földet általában semmi esetre sem terhelendi több tőke tartozás, mint egy fél forint, úgy a gyors vállalkozók által idézett eredmény néhol a föld értékét felülhaladó összegbe került volna.

Szabályozásunknak tehát első részlete befejezését megtörténtnek mondhatjuk, csak első részletét, azért mert midőn az általánosan megyénket dúló víztől mentesültünk, csak a rohanó emberélet, s élelmet fenyegető veszély van még elhárítva, s hátra van másik hasonló horderejű

és összes társulatunkra áldást árasztó nem csak bellecsapolási, de ezzel egybekapcsolható öntöztetési hálózat elkészítése is.”²⁴

A töltésezések során felmerülő költségek nagy részét a helyi birtokosoknak kellett fedezni, akik viszont vagy nem tudtak, vagy nem akartak fizetni. Már a szabályozási munkálatok kezdetétől számos panasztevő sérelmezte, hogy pénzhiány miatt a munkálatok nem a kellő ütemben haladtak. *„A legfelsőbb pártfogás alatt álló Tisza-szabályozás már egy hónap óta pénz nem léte miatt fennakadt. Az idő haszon nélkül vész, a tisztviselőknek foglalkozások hiányzik, s a dolgon segíteni másként nem lehet, mint ezen általam választott úton, melyben alázatos tisztelettel keresem meg méltóságodat kegyeskedve. A Tiszaháti vagy Beregszászi és Kaszonyi cs. k. főszolgabíróknak meghagyom, hogy az általam megküldendő, s az áltéri birtokokat magukban foglaló lajstrom szerint a Vérke elzárásával tartozás alá jött áltéri birtokosokat fizetésre késztessek, bemutatván maguknak a mi pénztárnokunktól nyerendő nyugtatványokat. A pénzfizetésre nagy szükség van, mert ahhoz, hogy a Vérke elzárattathasson, kénytelen volt a járási hivatal, az Uradalmi átvágási pénztárból kölcsön venni 19 ezer forintot, melynek visszaadása a munkálat alatt létező Tisza három átvágásra multhatatlanul, s annyira megkívántatik, hogy ha az nem történik meg az átmetszések munkájáig, amely vállalkozó kézen vagy, fel fog akadni...”*²⁵ Lónyai Albert ekként panaszodik a megyefőnöknek: *„Nagyságod legjobban tudja, mint főnöke e szerencsétlenségek által látogatott vidéknek, mily nehéz pénzt előteremteni onnan, hol minden forrás bedugult, hol a szegény földműves igazán vízbe vet és habot arat...”*²⁶

Az építést kettősség jellemezte, hiszen a védelem megnövekedése mellett sok problémát vetett fel a folyószabályozás. A töltések és a gödrök által elfoglalt területek volt tulajdonosai ugyanis kifizetetlenek maradtak, sőt volt jónéhány olyan eset is, amikor lakóhelyen kellett a töltéseknek keresztülmennie. Az amúgy is kevésre becsült házak árát sem fizették ki, így azok a lakosok, akik nem tudtak maguknak más házat venni vagy újat építeni, hajlék nélkül maradtak.²⁷ A helyi birtokosokat, akiknek jelentős összegeket kellett befizetniük, a központi császári királyi bizottmány 1856-ban kiadott határozata az alábbi csoportokban sorolta:

---

²⁴ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 14. 5. Lónyay Albertnek, a Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulat elnökének levele. Beregszász, 1863. szeptember 23.

²⁵ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 1. 2. Budai Károly, a Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulat Beregi járási igazgatójának levele *„A méltóságos császári királyi biztos és Beregugocsi Megyefőnök Úrhoz! Csetfalván, 1854. november 16-án.”*

²⁶ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 3. 2. Lónyay Albert levele a császári királyi megyefőnök úrhoz, Tabódy Pálhoz. 1856. január 21.

²⁷ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 14. 7. Lónyay Albert, a Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulat elnökének levele. Beregszász, 1863. szeptember 23.

- Az első csoportba a Vérke-parti már mentesített ártér birtokosait sorolták, akiknek 1855-től ártéri birtokuk után holdanként 1 forintot kellett befizetni a társulati pénztárba.
- A második csoportba a Tisza vidékének azon birtokosai tartoztak, akiknek megmentése csak a jövőtől volt várható. Ezek a birtokosok ártéri holdanként évente 10 ezüst forintot voltak kötelesek befizetni az 1855–1856. évekre.²⁸

A kiépített védművek első erőpróbájára már 1867-ben sor került, amikor is a csapi és zsurki határszélen szakadás történt. Ennek következményeképp hamar rádöbbenek arra, hogy szükség van a befejezett védművek fenntartási munkálatainak elindítására.²⁹

A Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulat a megalakulásakor kitűzött célokat teljesítette: a védtöltéseket a folyammedrektől meghatározott távolságban és az addig észlelt vízszínen felül 3 láb, azaz 0,95 m magasságban, a víznyomáshoz képest 2,21–3,0 méter koronaszélességben, a víz felőli oldalon 1:2–1:3, a mentesített oldalon pedig 1:1,5 arányú oldallejtőkkel építettek ki. A társulat ártéri telekkönyve 1880-ban készült el. A társulat által elkészített védtöltések a Borzsánál, a benei magaslat indulnak, és miután a Véréket elzárták, Vári déli széléig 7900 folyóméter hosszúságban tartanak. A Tisza töltése Várinál a Borzsa töltésével egybekapcsolva kezdődik, és a Tisza folyammedrétől kisebb-nagyobb távolságban az eszeny–csapi határszélnél végződik.

Sok helyütt okoztak azonban problémákat a folyón végbevitt átmetszések, mert vagy beiszapolódtak, vagy nem voltak képesek kiképződést nyerni. Emiatt a folyam vize továbbra is a régi kanyaron belül folyt, és ezáltal a töltést szaggatta. Így több helyen az volt a jellemző, hogy a kiépített töltéseket beljebb kellett vinni. Ez történt a badalói, a tivadari és a tiszaszalkai határban, ahol itt a töltés már 1870-ben beljebb lett téve. Mindezek azért történhetettek meg, mert ezeken a helyeken a töltéstest nem volt a társulat által kisajátítva, így azt a tulajdonosok mint sajátjukat használták. A partot *„rekeszek, kerítések készítése, vízi malmok, dereglyék és más ilyen nemű tárgyak kikötése végett folytonosan gyengítették, erősítve ezzel a partszakadás lehetőségét.”*³⁰

A védtöltések első része Benétől Tivadarig 27,439 km hosszú lett. E töltésrész egyedül a Tisza áradásainak volt kitéve. Árvize – mert az esési viszonyok itt az alsó résznél háromszorta

²⁸ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 3. 2. Lónyay Albert levele a császári királyi megyefőnököknek, Tabódy Pálnak. 1856. január 21.

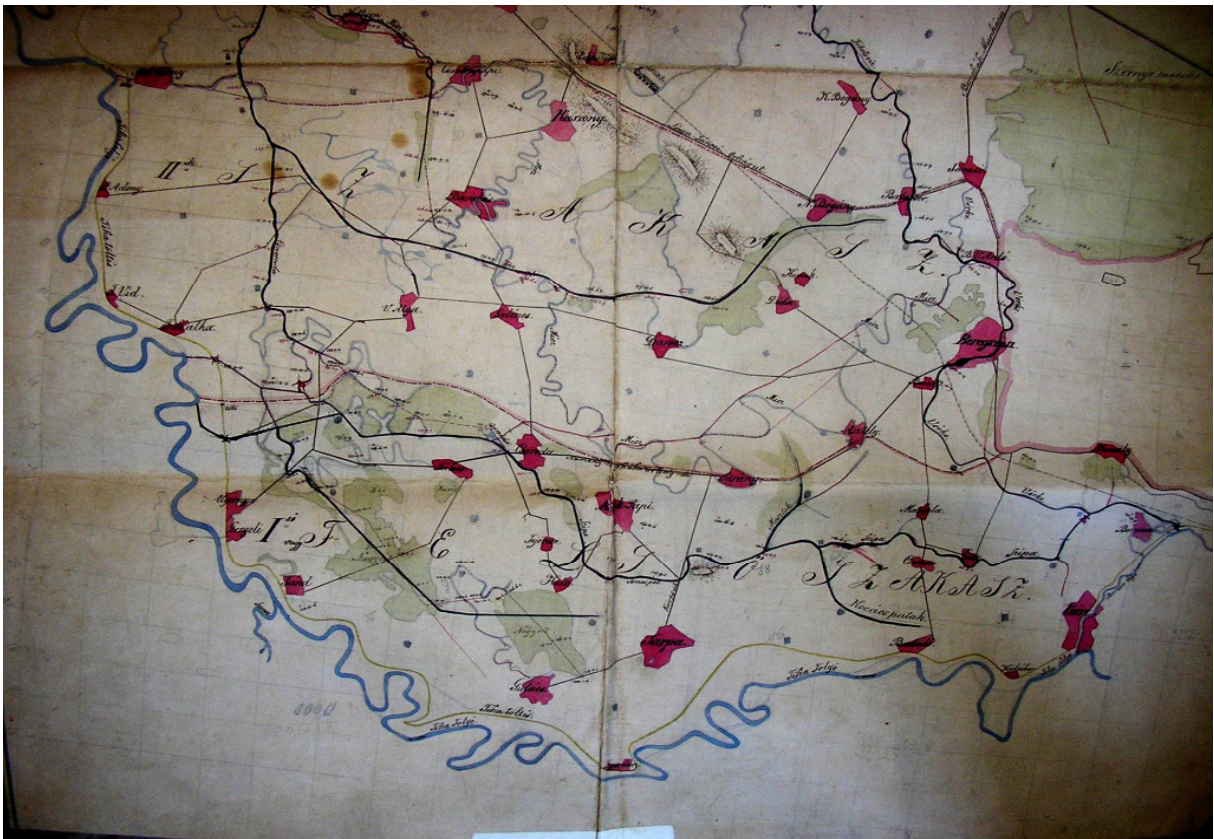
²⁹ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 38. 3.

³⁰ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 122. 7. „Fekete Mihály társulati mérnök úr Műszaki előterjesztése, mely kelt: 1883. augusztus 14-én”

nagyobbak – gyorsan elvonult. A töltéstest szilárd anyagból készült, és ennél fogva a teljes átmedvesedésnek nem volt kitéve.

A második rész Tivadartól lefelé 4,990 km hosszúságú. A Tisza árja mellett a Szamos árja visszanyomásának is ki van téve, az esési viszonyok itt kisebbek, az árvíz elvonulása lassabb, a töltéstest anyaga is részben homok.

A harmadik rész ettől a vízszerkezet végéig 55,758 km hosszúságban tart. E rész a Tisza és Szamos folyók összes árjainak van kitéve. Ez összesen 88,187 km hosszú töltésvonalat jelentett, amely 1871-re készült el.

„A beregi folyamszabályozási és ármentesítő társulat árterületét rongáló belvizek levezetésére tervezett csatornahálózat átnézeti Helyzetrajza 1879”³¹

A Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulat átalakulása, működése

A kiegyezés után az 1871. évi XXXIX. tc., az ún. társulati törvény kimondta, hogy a kormány jóváhagyása nélkül semmiféle munkálat nem hajtható végre. Azonban a társulatok tervei a megyék hanyagsága miatt gyakran fel sem kerültek a minisztériumba, vagy mire felkerültek, már a munkákat elvégezték. A társulatok érdekeltségi területe is állandóan változott. A társulatok szétválása, majd módosított területen való újraegyesülése gyakori volt. Az érdekeltségek határainak kijelölése a szomszédos területek között állandó vita tárgyát képezte.

³¹ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 99. 23.

A társulatok előbb közérővel, majd amikor ezek hatékonysága nem érte el a kívánt szintet, akkor bérmunkával, végül a munkák alvállalkozókkal való elvégeztetésével építették meg a töltéseket.

Bereg vármegyében 1868–1869 folyamán új irányt vettek a munkálatok, amelyek az ármentesítésre és belvízlevezetésre, valamint a kiépített védművek fenntartására vonatkoztak. Hamarosan kiderült ugyanis a folyammérnökség jelentése alapján, hogy a töltések nagy része színel az addig tapasztalt legmagasabb vízállással, és csak kevés olyan pont maradt, amely e magasságon felül emelkedve szélességi méreteivel is megnyugtató lett volna. Sőt, a védgátak ezen hiányosságából származó veszélyeket az is növelte, hogy több helyen fordultak elő repedések, amiket mielőbb be kellett tömni.³²

Az 1871. évi XL. tc. 4. §. értelmében a „*társulatok kötelesek a védgátakon és az ehhez tartozó védműveken minden tapasztalt hiányt rendszeren kiigazítani, különösen az árvíz lefolyása után a gátakat rendszeres mérték szerint ismét karba helyezni.*” A 10. §. pedig kötelezte a társulatokat egy részletes gátvédelmi szabályzat kidolgozására, és illetékes hatóságokkal való jóváhagyására. Az 1871-ben újraalakult a Bereg megyei Tiszaszabályozási Társulat nevét Bereg megyei Ármentesítő Társulatra változtatta. Megalkották az alapszabályt, meghatározták a társulat szerveinek: a választmánynak, a közgyűlésnek, valamint a tisztségviselőknek a feladatait és jogkörét. (Az alapszabályt lásd a mellékletben!) Célul tűzték ki a 221 157 hold 683 négyszögöles ártéri terület ármentesítését, a Bene községtől Zsurk község határáig készen álló védtöltések gondjának viselését, valamint a Borzsa és Tisza áremelkedését figyelembe vevő emelését, erősítését, esetleg a felmerülő parteródítások és kanyartöltések építését.³³

Még 1870-ben változás történt a társulat vezetésében is, ugyanis leköszönt a társulati mérnök és pénztárnok, Horty László. 1871. január 14-én helyére Fekete Mihályt választották meg 1000 forint fizetés mellett, pénztárnoknak pedig Vincze Miklóst 800 forint fizetéssel.³⁴

3. sz. táblázat

Az 1871–1876 közötti időszak legkiemelkedőbb munkái³⁵

Töltés megnevezése	Töltés munka eredménye		Kifizetett költségek					
	öl	köből	Földkisajátításokra		Földmunkálatokra		Főösszeg	
			forint	krajcár	forint	krajcár	forint	krajcár
1. Lucskai-Latorca	2605	7762 (2'6'')			19406	04	19406	04

³²KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 40. 11. „Ürményi József tiszavölgyi királyi biztos beszámolója Horváth István társulati elnök úrnak.” Buda, 1872. szeptember 9.

³³KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 37. 1–2. A Bereg megyei Ármentesítő Társulat alapszabályzata

³⁴KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 38. 4.

³⁵KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 40. 45. „Kimutatás a beregi folyamszabályozási és ármentesítő társulat által 1876. év végéig létesített töltésezési munkálatokról és ezek költségeiről.”

csatorna								
2. 11 átvágás a Latorcán	1280	5973 (3'0'')			14933	75	14933	75
3. Zsurk-Eszeny-Gulács és Tarpa határaiban töltés emelés		3501 (4'3'')			6520	46	6520	46
4. Gátmunkálat a Latorcánál					2100		2100	
5. Partvédelem Várinál					7352	34	7352	34
6. Belvíz szabályozás	8618	26890 (3'8'')	1784	12	51564	83	69500	

A pénzügyi fedezetet a munkákhoz nagyrészt az 1874. évben írséges közmunkák teljesítésére felvett 70 000 forint állami kölcsön biztosította, amelyet Bereg megye közönsége az államkincstártól 6%-os kamatra kapott. A fenntartásról az 1879. évi XXXIV. tc. gondoskodott, kötelezően előírva, hogy a társulati védtöltéseket és műtárgyakat állandóan, a felügyeleti hatóságnak pedig évente legalább kétszer kell ellenőrizni, felülvizsgálni. Ezen kívül a törvény a folyammérnöki hivatalok hatáskörét és jogkörét is bővítette.³⁶

A beregi társulatnál a munkálatok a kellő szervezés és irányítás hiánya miatt gyakran megakadtak, sok panaszra adtak okot. A kiépített töltésvonalakat pedig az 1869. és 1881. évi árvíz rongálta tovább. 1869-ben a védtöltések két első része alig volt megmartható, 1881-ben pedig az alsó részen történt kiszakadás.³⁷ A bekövetkezett árvizek megmutatták, hogy újra kell gondolni a munkákat. Az 1881. évi árvíz tapasztalatai alapján az országgyűlés elfogadta a Széchenyi–Vásárhelyi-féle elvet. Az 1884. évi XIV. tc.,³⁸ az ún. tiszai törvény 1. §-a így kimondta, hogy „A Tisza és mellékfolyóinak szabályozása, ugyszintén mindezen folyók völgyeinek ármentesítése, ideértve a Temes-Bégavölgyet is, műszaki tekintetben egységes egészet képez, mely a közmunka- és közlekedési minister vezetése alatt hajtatik végre.”

A törvény valamennyi, a Tisza völgyében már megalakult, s jövőben alakuló társulat részére kötelezővé tette a Tiszavölgyi Társulatba történő belépést, és igazolta Széchenyi és Vásárhelyi egységes szabályozási tervének helyességét, illetve azt, hogy a négy évtized alatt bekövetkezett katasztrófák nem a tervezés, hanem a megvalósítás hibái miatt következtek be.³⁹

³⁶ DUNKA – FEJÉR – PAPP, 2003. 99.

³⁷ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 122. 7. „Fekete Mihály társulati mérnök úr Műszaki előterjesztése, mely kelt: 1883. augusztus 14-én.”

³⁸ „1884. évi XIV. törvénycikk a Tiszának és mellékfolyóinak szabályozásáról, ezen folyók völgyeinek ármentesítéséről, ugyszintén a vízszabályozó és ármentesítő társulatok igazgatási szervezéséről”

³⁹ DUNKA – FEJÉR – PAPP, 2003. 99.

A további munkálatokra 1881. január 3-án állami előlegként 40 ezer forint kölcsönt kapott a társulat. Az 1881. évi rendkívüli árvíz után elodázhatatlannak tűnt a védgátak felemelése. A társulat erről az egész év folyamán azonban nem gondoskodott. Ezt követően rendelte el a kormány a gátaknak az 1881. évi vízszin felett 0,50 méterrel⁴⁰ való magasítását. Ennek kivitelét a vásárosnaményi Királyi Folyammérnöki Hivatalra bízták, és e célra a társulat terhére hivatal rendelkezésére kiutaltak 20 000 forintot. A társulati közgyűlés pedig úgy döntött, hogy a kerecsenyi kanyartöltés kiépítésére és a társulati élet folytatására a Beregszászi Hitelintézetől 15 000 forint rövid lejáratú kölcsönt vesz fel.

A védtöltések kiépítését követően az alábbi problémákkal kellett szembenéznie az ármentesítő társulatnak:

- A beregi vízszerkezetnek különösen azon a részén, amelyen a töltés áthúzódik, a föld talaja, amelyből a töltéstest anyagát nyeri, rendkívül változó, úgy, hogy míg egy kis részen a föld szilárd és a töltéshez a legjobb anyagot nyújtja, már közvetlen mellette futóhomok, vagy laza televény földből áll a töltéstest. Ezeknek a különböző nemű földeknek a köbegység fajsúlya is nagyon különböző.
- A töltéstest mindig ki volt téve annak, hogy a bogarak, férgek átfurkálják, gyengítik. Ez a kisebb töltéseknél könnyen veszélyessé válhatott.
- Az árvíznek a töltéstest melletti stagnálása az előre soha ki nem számítható időviszonyoktól függött. A hosszabb lefolyású árvíz során a kisebb töltések jobban ki voltak téve annak, hogy teljesen átmedvednek és tarthatatlanná válnak.
- Aggodalomra adott okot az is, hogy miként az 1830. évi vízmagasságot felülmúlta az 1869. évi, ezt pedig az 1881-es, úgy nem volt kizárva, hogy a jövőben ezt ismét egy ennél is magasabb fogja követni, különösen a 3. szakaszon, amely a Tisza és a Szamos együttes árjának volt kitéve.

Azért tehát, hogy a kiépített töltés maradandóbbá váljon és megnyugtatóbb biztosítékot nyújtson, az első részen a töltés koronaszélességét 3 méterre tervezték, a víz felőli oldalon 1:3, az ártér felőli oldalon pedig 1:2 arányú oldallejtőkkel. A második résznél a koronaszélesség 3,5 méterrel tervezetett ugyanolyan oldallejtőkkel, mint az első szakasznál. A harmadik résznél a töltés koronaszélessége 4 méter, itt is, mint a két első résznél a víz felőli oldalon 1:3, az ártér felőli oldalon 1:2 arányú oldallejtőkkel. Mind a 3 résznél az eddigi legnagyobb vízálláson felül 1 méter magasítást terveztek, s mindazon helyeknél, melyeknél a töltés 2,6 méter magas, vagy ennél magasabb, a legnagyobb vízen alul 1 méter magasságig

---

⁴⁰ Habár csak nyúlgátszerű, egy méter koronaszélességgel emelték meg!

terjedő 3 méter koronaszélességű padkávali megerősítést is megállapítottak.⁴¹ A tervezetet a Közmunka- és Közlekedési Minisztérium az 1882. március 19-i rendelete fogadta el.

Az árvédelmi gátak megépítése új feladatokat is felvetett. Az ártereken összegyűlt felszíni vizeket ugyanis a gátak elzárták és nem tudtak közvetlenül a befogadó folyóba ömleni. Így már az 1880-as években a beregi ármentesítő társulat tevékenysége az ármentesítésre, belvízlevezetésre, a védtöltések kiigazítására és belcsatornázásra is ki kellett, hogy terjedjen. A lecsapolás ügyében lényeges előrelépést jelentett az 1885-ös vízjogi törvény, amely lehetővé tette, hogy a nagyobb mocsarak lecsapolására társulat jöhessen létre, amely a munka elvégzésére kölcsönöket is felvehetett.⁴²

A belvízcsatornák létesítése nem ment mindig simán. Csak amikor a töltésrendszer összefüggő egészet képezett, akkor lehetett tisztázni, hogy a korábbi elöntésekből mennyi származott a bel- és külvizekből. Ezt követően lehetett hozzákezdeni a belvízlevezető csatornahálózat kiépítéséhez és folyamatos karbantartásához, amelyek előre nem látható pénzeket emésztettek fel. A vízlevezető csatornáknak a befogadó vízfolyásnál lévő betorkolásához a töltésekben zsilipeket építettek ki. A létesítés azonban szilárd altalaj hiányában rendszerint nagy nehézségekkel járt. Sok esetben a zsilipek bedőltek, nagyobb részük pedig megrepedezett. A bekövetkezett katasztrófák hatására elterjedtek a vasbeton csőzilipek és átereszek. Alkalmazták a fokozatos elzárás módszerét is, amelynek lényege az volt, hogy nem engedték több helyről összegyülekezni és a mélyebb vidékre lezúdulni a külvizeket, hanem a levezető árkokat elzárható zsilipekkel látták el.⁴³

Az ármentesítő társulat az 1. világháború idején is működött, de a pénzhiány miatt jelentősebb építkezést már nem folytatott.

MELLÉKLET

A Beregmegyei Ármentesítő Társulat alapszabálya⁴⁴

„Bevezetés

Beregmegyének a Tisza s részben a Borzsa folyam áradásai által látogatott területe »Beregmegyei Tiszaszabályozási Társulat« címmel már évek óta fennálló hatóságilag elismert és önálló szerkezetű egyletté lévén alakulva, s ezen minőségben Bene községtől kezdve előbb a Borzsa, majd a Tisza folyó jobb partján Szabolcsmegyei Eszeny, Atvány és Szalóka határát is magába foglalva, le egész Ung megyének Zsurk község határvonalán érintett határszéléig műszaki szerkezetű védtöltéssel bírván, az ármentesítés és e célból készített védművek fenntartása, továbbá netalán szükségrendő további műveletek létesítése tekintetéből, Beregmegyei Ármentesítő Társulat címmel az 1871. XXXIX. T. c.-hez alkalmazkodólag ezennel újból alakul a következő alapszabályok szerint:

⁴¹ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 122. 7. „Fekete Mihály társulati mérnök úr Műszaki előterjesztése, mely kelt: 1883. augusztus 14-én.”

⁴² CSATH – DEÁK – FEJÉR – KAJÁN, 1998. 68.

⁴³ Uo. 69.

⁴⁴ KÁL, F. 251. op. 3. od. zb. 37. 1–3.

I. Fejezet

A társulat címe, célja és tagjai

1. Címe: Bereg megyei Ármentesítő Társulat
2. Célja azon 221 157 (1200 négyzet öles) holdat és 683 négyzet ölet kitevő ártéri területnek, mely még az 1840. évet megelőzőleg, mint a Tisza folyam árterülete állammérnökiileg ilyennek minősített, és ezen társulat ártéri telekkönyvébe beiratott, s mint ilyen a társulat által az osztrák nemzeti banktól védmunkálatokra felvett 100 000 ft törlesztési kölcsön biztosítékául kijelöltetett ármentességben fenntartása, a Bene községtől Zsurk község határáig készen álló védtöltések gondviselése, oltalmazása, annak a Borzsa és Tisza folyam áremelkedéséhez képest emelése és erősítése, esetleg felmerülő parterődítések és kanyartöltések építése.
3. Célja és feladata továbbá a Bereg megyei Tiszaszabályozási Társulat által megállapított árterületének már most lehetővé vált belcsatornázását szorgalmazni, a társulati tagoknak e végett alakuló csoportosulását elősegíteni, valamint munkáját ellenőrizni.
4. A társulat tagjai mindazok, kik a társulat fent jelölt működési területein ingatlan ártéri birtokokkal bírnak.

II. Fejezet

A társulati tagok jogai és kötelességei

1. Minden társulati tagnak joga van a társulat ügyeinek intézésében, a terhek mennyiségének meghatározásában, a társulati kormányzat szervezésében, tisztviselők választásában, a társulati vagyongazdálkodás ellenőrzésében.
2. Minden társulati tag köteles ártéri birtoka aránya szerint a társulat céljai elérésére megkívántató pénzmennyiséget a közgyűlés határozatához képest annyiszor amennyiszer a társulati pénztárba befizetni, és ha ezt a határozatilag kitűzendő időre teljesíteni elmulasztaná, az rajta 6 % késedelmi kamattal együtt a közgyűlési határozat alapján a közadó behajtására törvényesített kényszer útján vétetik be. A készpénzbeli hozzájárulási kivetések, ha a társulat választmánya megengedi természetbeni munkával is leróható.
3. Halasztást nem tűrő védelmi intézkedések kivitele céljából köteles minden ártéri birtokos, a munkálatra megkívántandó földterületet kisajátítási árának utólagos megtérítése mellett azonnal átengedni, s a veszély színhelyén jelenlévő társulati tisztviselő vagy megbízott a szükséges földterületet igénybe vételére feljogosíttatik.
4. Az eddig létesített védművek építésén az igazgatási költségek fedezésére is felvett 100 000 ft kölcsönnek törlesztésére eddig kivetett holdankénti 90 krajcár befizetésének is a fent kitett kölcsön végleges törlesztésének terhe a társulat árterét tevő 221 257 hold területet művelési ágakra való tekintet nélkül egyenlően terhelet és amennyiben befizetve nem volna egyenlően terheli.
5. A védgát fenntartására, tovább építésére, gondozására, felügyeletére, a tisztviselők, gátörök fizetésére, mentő eszközök beszerzésére, fenntartására, továbbá tartalék tőke létesítésére, szóval a társulat létcélja elérésére jövőben még ezen felül is szükséges költségeknek az ártéri terület holdjaira történendő kiszabása a védművek által eddig elért haszon arányában történik. Ebből a célból jövőre a társulat tekintett területének holdjai osztályoztatnak.

III. Fejezet

A társulat szervezete

A társulat ügyeit intézi:

- a) Közgyűlés
- b) Választmány
- c) Elnökség
- d) Tisztviselői személyzet

A. Közgyűlés áll:

1. Nagyobb ártéri birtokosokból, kik a közgyűlésbeni részvételi jogukat személyesen gyakorolják.
  2. A kisebb ártéri birtokosoknál községenként választott képviselőiből.
- Minden birtokos, kinek a társulat telekkönyvébe bejegyzett 300 holdtól 1000 holdig terjedő ártéri birtoka van 1 szavazattal, kinek 2000 holdig terjedő ártéri birtoka van 2 szavazattal, 3000 holdig terjedő ártéri birtoka van 3 szavazattal, 4000 holdig terjedő ártéri birtoka van 4 szavazattal, 5000 holdig terjedő ártéri birtoka van 5 szavazattal bír. Ezen felül bárminemű területi ártéri birtokkal bírjon is, 5 szavazatnál többet nem élvezhetett.

Kisebbségi birtokosok jogosítva vannak községenként annyi képviselőt választani, ahányszor 300 birtokos képes birtokosok.

- A nagyobb birtokosok névsorát a választmány ellenőrzése mellett a társulat pénztárnoka állítja össze, és ez minden év első közgyűlésén az elnök által felolvastatik.
- A közgyűlés ügyeibe tartozik a társulat egyetemes ügyeinek teljes intézése és a társulati célok létesítése. Ezek elintézését maga, végrehajtását pedig a kebeléből 3 évre alakítandó igazgató választmány a közgyűlés által szintén saját kebeléből választott társulati tisztviselők által eszközözi.
- Minden év tavaszán és őszén rendszeresen közgyűlés tartandó, a tavaszin az évi költségvetés és munka előirányzata, az őszin a teljesített munkák és pénztár feletti jelentés megbírálása történik. Ezen kívül az elnökség a közgyűlést bármikor szükség szerint összehívhatja.
- Érvényes határozat hozatalára a közgyűlés tagjai egy negyedének jelenléte szükséges, ha nincs meg ez a szám, a gyűlés elnapolandó és 15 nap múlva újra tartandó.
- A közgyűlés székhelye Beregszász
- A gyűlés előtt két héttel kiosztva meghívó levelekkel történik a közgyűlésre az összehívás.
- A közgyűlésben az elnöki meghívóban kijelölt ügyek, vagy a közgyűlés megnyitása előtt 48 órával beadott indítványok tárgyalódnak meg.
- A határozatot szavazati többséggel hozza, egyenlőség esetében az elnök szavazata dönt.

B. Igazgató választmány

A közgyűlés által saját tagjai közül 3 évre választott 30 tagból áll, kiknek fele a község választottai, másik fele a 300 holdon felüli birtok után szavazattal bíró társulati tagok.

Az igazgató választmány körébe tartozik a közgyűlés által meghatározandó elvek és módok szerint a társulat ügyeit kezelni, véleményt adni a közgyűlésnek, a társulati tisztviselők és gátörök eljárását ellenőriztetni, a telekkönyvezést előkészíteni, a pénztárt legalább 3 havonként megvizsgáltatni.

Az igazgató választmányi gyűlések az elnök által hivatnak össze, 8 nappal előtte szétküldött és a tanácskozási tárgy sorozatát is magába foglaló meghívókkal. 8 tag szükséges érvényes határozat hozatalára, a létszám nem léte miatt a gyűlés elnapolandó, és rá 8 napra hívandó ismét össze.

C. Elnökség

Az elnök mint a társulat első képviselője, úgy hatóságok előtt, mint magánosok irányában képviseli a társulatot. Ő hívja össze a köz- és választmányi gyűléseket, a tárgysorozatot kijelöli, elnököl a gyűléseken, a határozatokat kimondja, felügyel azok végrehajtására, rendelkezik a társulati tisztviselőkkel.

D. Társulati tisztviselők

Az egylet tisztviselői igazgató, pénztárnok és mérnök, az igazgatói és pénztárnoki teendők egy személyre is ruházhatók, az írni teendők teljesítését a szükségeshez képest az elnökség feljogosított napdíjas által betölteni.

Az igazgató a választmány határozatainak végrehajtója, vezeti a társulat gazdaságát, főfelügyelete alatt állnak az egyleti töltések és egyéb munkálatok.

A pénztárnok kezeli a társulat pénztárát, vezeti a számadásokat, az összes könyvelést, az ártéri községeket a fizetésre való szorgalmazás és a pénz átvétele tekintetéből bautazza. A számadást minden év végén berekeszti és a következő év január 15-ig az elnöknek beadja.

A társulati mérnök kötelessége a társulati védgátaknak oly állapotban tartása, hogy a Tisza, illetőleg a Borzsa folyam kiöntése ellen teljes biztonságot nyújtsanak. Így az időközi hézagokat pótolja, a védgátak magasságát emeli, a parti szaggatásokkal veszélyeztetett pontokat szakértőileg megerősítetteti, minden megkívántató védműhöz költségelőirányzatot s tervet készítvén azt az elnökségnek beadja.

Köteles az erődítési vagy bármilyen társulati munkálatokat saját maga vezetni. A belvizek lecsapolására általános és részletes tervet készíteni és költségelőirányzatot. Lakását a védgátak folytonos ellenőrzésére, felügyelésére alkalmas, a választmány által helyben hagyott helyen tartani és arról előleges bejelentés nélkül 24 órára sem távozhat. Vészmentes időben évente 2-szer 14 napi szabadságot vehet igénybe.

Gátfenntartási szabályok

A védgátak jó karbantartására a társulat igazgatója és mérnöke ügyel fel, akik e célból a gátvonalon mérőföldenként 12 felesküdt társulati gátörrel rendelkeznek, és gondoskodnak, hogy a védszerek és szerszámok a kellő mennyiségben jelen legyenek.

A gátak védelmére szolgálnak az azok víz felőli oldalán ápolt füzések, fűz vessző rőzsék, karók, zsákok, deszkák, és az óvó intézkedésekhez használandó eszközök: lapátok, talicskák, rudak, zászlók, kürtők.

A gátőrök feladata az őrizetükre bízott gátvonal megrongálását akadályozni, a védelmi szereket és eszközöket megóvni, a vízállás változásait figyelni és jelenteni.

Amint a vásárosnaményi vízmérce 22 láb víz magasságnál többet jelez, a védelmi bizottmány minden talajból épült, vagy egyéb nagyobb örködést igénylő helyeit a védgátnak egy magasabb rudra alkalmazott lámpa, nappal pedig veres zászló által jelöltet ki, azokat kürttel ellátott örök által őrizteti.”